

A STATE OF PHYSICAL DEVELOPMENT OF MENTALLY DEFECTIVE PRE-SCHOOL-AGE CHILDREN

SVETLANA GVOZDYETSKAYA

Sumy State Pedagogical University

This work represents the information about the level of physical development of mentally defective pre-school-age children and the results of analysis in which the physical state of these children was compared with the state of normally developed children. As a result of the tests performed, the low level of physical development of mentally defective pre-school-age children was revealed.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ДІТЕЙ-ОЛІГОФРЕНІВ

Людмила ХАРЧЕНКО

Львівський державний інститут фізичної культури

У “Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті” наголошується: “Державна політика в галузі освіти спрямована на забезпечення здоров’я людини в усіх її складових частинах: духовній, соціальній, психічній, фізичній” [6]. Соціально-економічні зміни в країні, гуманізація та демократизація суспільства зумовлюють необхідність забезпечення загальної обов’язкової освіти та підвищення її рівня для усіх дітей без винятку [6]. Важливою та актуальною є проблема вдосконалення навчально-виховного процесу розумово відсталих дітей. Посиленню уваги до спеціальної освіти розумово відсталих дітей сприяє й діяльність таких міжнародних організацій як ЮНЕСКО, Міжнародна організація з охорони здоров’я (WHO), Інтернаціональне бюро з питань народної освіти (IBE) [1, 5].

Розумова відсталість – поняття збірне. В дефектології виділяють окрему групу розумової відсталості – олігофренію (від грецького oligo-малий, frenos-розум (С. Крепелін)). На відміну від інших видів розумової відсталості, олігофренія виникає в результаті захворювань мозку в період внутрішньоутробного розвитку (пренатальний період), як наслідок травм, ушкоджень під час пологів (інтранатальний період) і в ранньому дитинстві (постнатальний період) [2, 3, 5]. Олігофренія – це не назва хвороби, це – певний стан, зумовлений ураженням центральної нервової системи дитини в період несформованої мови. Олігофренія характеризується відсутністю прогресивності, тобто в дитини в процесі її росту розумова відсталість не поглиблюється. Навпаки, потрапивши в певні умови, дитина-олігофрен набуває певних знань, вмій і навичок, досягає значного рівня в своєму розвитку. За ступенем вираження дефекту розумову відсталість поділяють на три групи: ідіотію (важка форма), імбецильність (менш важка форма), дебільність (легка форма) [2, 3].

Для дітей-олігофренів створена спеціальна система навчання, мережа допоміжних шкіл та дитячих будинків. Слід зазначити, що діти приходять до спеціальних допоміжних навчальних закладів майже не підготовлені до навчання, що ускладнює роботу вчителям [4].

Важливе місце в освітньо-виховному процесі олігофренів посідає фізичне виховання. Внаслідок корекційного освітньо-виховного впливу можна досягати помітних зрушень, як у фізичному, так і в психічному стані учнів. Повноцінні уроки фізкультури рекомендується проводити вже в молодших класах допоміжних шкіл. Ряд дослідників вказують, що молодший шкільний вік є найкращим періодом для розвитку психомоторних здібностей учнів (В. Фарфель, 1975., С. Косилов, 1991). Метою фізичного виховання у допоміжній школі є корекція індивідуальних недоліків, стимуляція і сприяння психічному та фізичному розвитку учнів [2, 3, 4]. Як зазначалось, ефективним засобом корекції недоліків розвитку моторики розумово відсталих дітей є спеціально організовані заняття з фізкультури. Корекція типових недоліків моторики дітей-олігофренів у процесі фізичного виховання здійснюється відповідними методами, які забезпечують не лише “тренувальний ефект”, а й активізують психічну діяльність учнів. Методи удосконалення психомоторних здібностей спрямовані на розвиток здібності довільно керувати рухами (А. Штурка, 1984., Б. Коссов, 1989), які здійснюються через мовні засоби, фізичні вправи, в тому числі - рухливі ігри (О. Кнопокін, 1980., В. Чекалов, 1989).

На важливу роль гри у всебічному розвитку дитини вказували такі педагоги та психологи як К. Ушинський, А. Макаренко, С. Головін, Л. Венгер, Й. Гейзінга. Гра – це не просто улюблене заняття дітей, це провідний вид діяльності молодших школярів. Зміст ігрових дій, миттєві зміни характеру рухів, налагодження взаємодії з товаришами, прояви спритності, швидкості, витривалості, сили в грі – мають велике значення не тільки для фізичного, але й для психічного розвитку учнів. Виконуючи ігрові дії, дитина “розв’язує складні рухові завдання”, які сприяють розвитку інтелекту [2, 4, 7]. Здійснюючи рухи, одночасно дитина “навчає свій мозок” (А. Леонтьєв, 1972., В. Чекалов, 1989., Н. Кудикіна, 2001).

Великий вплив на формування рухових навичок у розумово відсталих школярів здійснюють властиві їм особливості моторики. На роль і значення цих особливостей вказували ще Е. Сеген, Ж. Демор, Г. Поль-Бонкур, Ж. Філіпп та інші дослідники 19 та 20 ст., які вивчали дітей-олігофренів.

На думку Ж. Демора, насамперед треба виявляти особливості моторики розумово відсталих дітей під час ходьби, бігу, гри, здатність затримувати рухи, звертати увагу на швидкість та точність. Дослідник Я. Трошин наголошував, що для дітей з легкою формою розумової відсталості характерні швидке втомлення, слабкість та нездатність до сприйняття рухів. М. Озерецький (1969) та І. Равич-Щерба (1969) вказують на специфічність реакцій дітей-олігофренів. Аналізуючи особливості рухової сфери розумово-відсталих дітей Є. Правда-Винарська (1957) припускає, що “неадекватність та скованість рухів, труднощі переходу з одного руху на інший пов’язані недостатньою рухливістю нервових процесів”. Французькі дослідники М. Дюбост та С. Кохлер (М. Dubost et C. Kohler, 1960), вказували, що недоліки моторики розумово відсталих дітей проявляються у помірності, незграбності, в нерівномірному характері рухів, які обумовлені нестійкістю уваги. Особливо виразно проявляються дефекти моторики дітей-олігофренів в тих випадках, коли їм доводиться виконувати рухи за складним завданням, або відтворювати рухи в ігровій та уявній ситуаціях.

Недорозвиненість складних форм психічної діяльності є одним з основних порушень навіть у дітей з легкою формою розумової відсталості. Для них характерна інтелектуальна недостатність, яка проявляється у неспроможності до відхиленних узагальнень, до встановлення зв'язків та залежностей, до аналізу та синтезу. Мислення має наочно-образний та ситуаційний характер. У дітей-олігофренів спостерігається недостатність процесів порівняння, які мають велике значення для розвитку пізнання. За особливостями поведінки розумово відсталі діти неоднакові: одні збудливі, імпульсивні, недостатньо дисципліновані, інші – більш врівноважені, спокійні і дисципліновані, є також мляві, загальмовані, повільні діти. Але під впливом раціонально побудованих занять можна здійснити корекцію поведінки розумово відсталих дітей. Аналізуючи психомоторику дітей-олігофренів, належить відзначити, що всі її особливості потрібно враховувати під час проведення занять з фізкультури для досягнення більшої ефективності як самого процесу фізичного виховання, так і процесу корекції певних недоліків психомоторики учнів [2, 3, 5].

Проведений нами аналіз літератури та бесіди з фахівцями, що працюють з розумово відсталими дітьми, дозволили з'ясувати, що уроки з фізкультури проводяться здебільшого за програмами з фізичного виховання для молодшої школи, які були розроблені ще у 60-70 роки. Проте, незважаючи на доволі широкий спектр досліджуваних напрямків, недостатньо розробленою залишається методика корекції розвитку психомоторних здібностей дітей-олігофренів, що негативно позначається на процесі їх фізичного виховання. Тому актуальним на нашу думку є впровадження в процес фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості комплексного ігрового методу, який сприяв би корекції порушених та розвитку збережених психомоторних якостей учнів.

Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами. Робота виконується відповідно до Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури та спорту на 2001-2005 рр. Державного комітету молодіжної політики спорту і туризму України з теми 2.2.3 “Психофізична реабілітація неповносправних дітей засобами фізичного виховання”.

Виходячи з актуальності, метою нашого дослідження є розробка науково обгрунтованої програми корекції психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості в процесі фізичного виховання, з переважним застосуванням ігрового методу.

У дослідженні заплановано вирішення таких завдань:

1. Узагальнення досвіду теорії і практики фізичного виховання розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку.
2. Визначення рівня розвитку психомоторики та деяких психічних процесів дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості.
3. Розробка та експериментальне обгрунтування програми (з переважним використанням ігрового методу) скерованої на корекцію психомоторики розумово відсталих дітей молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання.
4. Для вирішення дослідницьких завдань будуть застосовані такі методи: вивчення і узагальнення літературних джерел, опитування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, методи математичної статистики.

Висновок. Таким чином, великої уваги набуває підвищення вимог до якості педагогічної роботи з дітьми-олігофренами, оскільки інтелектуальний та фізичний

ефекти об'єктивно ускладнюють соціалізацію. У вітчизняній і зарубіжній дефектології існує чимало психологічних та педагогічних досліджень, присвячених різним аспектам проблеми корекційного навчання та виховання розумово відсталих дітей. Питання корекції психомоторики дітей молодшого шкільного віку з легкою формою розумової відсталості в процесі фізичного виховання і досі залишається малодослідженим, що підтверджує його актуальність.

Література

1. Зласова Т.А., Шиф Ж.И. Школы для умственно отсталых детей за рубежом. - М.: Просвещение, 1966.- 235 с.
2. Вопросы обучения и воспитания детей с нарушением интеллекта// Сб.науч. трудов под ред. М.И. Кузьмицкой. - М., 1974. - 135 с.
3. Дильнев Г.М., Лурия А.Р. Принципы отбора детей во вспомогательную школу. - М.: Просвещение, 1973. - 223с.
4. Зравець Н. Учитель – організатор і керівник розвитково-корекційного навчання учнів допоміжної школи // Дефектологія.-2001. - №3. - С.18-22.
5. Навчання дітей з важкими розумовими вадами.: Посібник для учителів Пер.з польск. - Львів : Галицька видавнича спілка, 2001.- 156 с.
6. Приходченко К.І. Організація впровадження освітньо-виховного потенціалу ігор в основний процес занять з фізичної культури // Теорія і практика фізичного виховання. - 2002. - №1. - С.45-49.
7. Сиваковская А.С. Нарушение игровой деятельности. - М.: Изд-во МГУ, 1980. - 133 с.

ACTUAL ASPECTS OF OPTIMISATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS OF MENTALLY HANDICAPPED CHILDREN

Lyudmyla KHARCHENKO

L'viv State Institute of Physical Culture

The article is devoted to the analysis of the role of physical culture in the educational process of mentally handicapped children. The role of game in the correction of psychomotor and comprehensive development of pupils is indicated. The peculiarities of their motors and psychical activity are described in the work.
